

ULUSAL AÇIK ERİŞİM ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

(9 Kasım 2012)

8-9 Kasım 2012 tarihlerinde Hacettepe Üniversitesi Kongre Merkezinde yapılan Ulusal Açık Erişim Çalıştayına çeşitli üniversitelerden, kamu kuruluşlarından, mesleki derneklerden ve yayıncılık sektöründen 200 civarında delege katılmıştır. Kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel yayınlara ve bu yayınlara ait verilere herkesin serbestçe (ücretsiz) erişebilmesi, bu yayınların ve verilerin kurumsal arşivler veya konu arşivleri aracılığıyla erişime açılması, bunun için gereken politika, strateji ve mevzuatı ve açık erişim alt yapısını tartışmak amacıyla bir araya gelen delegeler aşağıdaki bildirgeyi yayınlamışlardır:

“Açık erişim” kamuya açık Internet aracılığıyla bilimsel literatüre ücretsiz olarak erişilebilmesi ve bu literatürün çeşitli amaçlarla (arama, okuma, indirme, kopyalama, dağıtma, bastırma, bağlantı verme, dinleme, veri madenlemesi, vb. gibi) finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın kullanılabilmesidir.

Genellikle kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilen, kamuda çalışan üniversitelerdeki araştırmacılar tarafından kalite kontrolü yapılan ve kamuya ait kütüphaneler tarafından lisans ücretleri ödenen bilimsel dergilere erişim için günümüzde yüksek ücretler ödenmektedir. Açık erişim, yüksek dergi lisans ücretlerine çözüm bulmak amacıyla geliştirilen ve kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel yayınların kurumsal arşivler aracılığıyla ücretsiz erişime açılmasını destekleyen bir çözümdür.

Kurumsal arşivler kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel araştırmalardan üretilen yayınları, verileri ve diğer entellektüel ürünleri (tezler, ders malzemeleri, çalışma raporları, vb. gibi) toplayan, düzenleyen ve uzun dönemli olarak arşivleyen sistemlerdir. Araştırmacıların ücretli ticari bilimsel dergilerde ya da açık erişimli dergilerde yayımlanan makaleleri kurumsal arşivler ya da konu arşivleri aracılığıyla eş zamanlı ya da gecikmeli olarak Internet üzerinden erişime açılır.

Kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel araştırmaların, verilerin ve eğitim malzemelerinin açık erişim alt yapısı aracılığıyla herkesin erişimine açılması bilimsel araştırmaların görünürlüğünü ve etkisini artırmakta, böylece bilimsel keşif yapma ve yenilik (inovasyon) sürecini hızlandırarak refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Açık erişim, bilimsel iletişimin, “açık bilim”in, “açık devlet”in, saydamlığın ve katılımcı demokrasinin vazgeçilmez bileşenlerinden biridir.

Avrupa Komisyonu (AK) 7. Çerçeve Programı (7ÇP) kapsamında 2007-2013 yılları arasında enerji, sağlık, bilgi ve iletişim teknolojileri, araştırma alt yapıları, toplumda bilim ve sosyo-ekonomik ve insani bilimler alanlarındaki araştırma projelerinden üretilecek bilimsel yayınlara açık erişimi sağlamak için bir pilot proje yürütülmektedir. AK, 2012’de Avrupa Araştırma Alanında (AAA) bilimsel bilgilere erişim ve bu bilgilerin korunması için açık erişimi destekleyen iki bildirge yayınlamıştır.¹ 2014’te başlayacak olan **Horizon 2020** kapsamında Avrupa Birliği (AB) desteğinden yararlanan araştırmacılar bilimsel dergilerde yayımlanmak üzere kabul edilmiş makalelerinin dijital bir kopyasını kurumsal arşivler ya da konu tabanlı arşivlerde depolanmasını ve ücretsiz erişime açılmasını sağlamakla yükümlü olacaklardır. Bunun için AB üyesi ve üye aday ülkeleri bağlayan mevzuat geliştirilecektir. Bilimsel iletişim süreci ve açık erişimle aşına bilgi yöneticileri, veri küratörleri ve veri bilimciler açık erişim alt yapısını geliştirmede ve mevzuata uyum sağlamada kilit rol oynamakta ve böylece ekonomiye katkıda bulunmaktadır.

AB üyesi ya da aday olan ülkelerde AB fonlarından yararlanmak için bilim, teknoloji ve yenilik ile ilgili yasa ve yönetmeliklerde açık erişimle ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Bu durum son yıllarda gerek yayın sayısı gerekse 7ÇP kapsamında AB fonlarından sağlanan destek miktarı açısından büyük bir sıçrama gerçekleştiren Türkiye’yi de yakından ilgilendirmektedir. Ülkemizde de araştırmaların büyük bir kısmı kamu kaynaklarıyla gerçekleştirildiğinden bu gelişmelerin Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), ilgili bakanlıklar (Kalkınma Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, vb. gibi) ve hükümet tarafından izlenmesi ve açık erişim ve kurumsal arşivlerle ilgili politika, strateji ve mevzuatın geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

¹ Towards better access to scientific information: Boosting the benefits of public investments in research. COM(2012) 401 (17.07.2012). Bkz. <http://bit.ly/T8Myoh>

Ulusal Açık Erişim Çalıştayı AB 7ÇP kapsamında yürütülen iki proje çerçevesinde düzenlenmiştir. Hacettepe Üniversitesi'nin ortak olduğu Akdeniz Ülkeleri Açık Erişim Ağı (MedOANet) Projesi² Akdeniz ülkelerinde kamu kaynaklarıyla üretilen bilimsel yayınlara ve verilere açık erişimin sağlanmasıyla ilgili politika, strateji ve mevzuatın geliştirilmesini, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün ortak olduğu Avrupa'da Araştırma İçin Açık Erişim Alt Yapısı (OpenAIREplus) Projesi³ ise Avrupa Araştırma Alanını (AAA) kapsayan açık erişim alt yapısının kurulmasını amaçlamaktadır. Her iki proje de ülkemizin Avrupa Araştırma Alt Yapısıyla bütünleşmesi ve 7ÇP'nin devamı olan **Horizon 2020** projelerinde etkin bir biçimde rol alması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ulusal Açık Erişim Çalıştayına katılan delegeler açık erişim ve kurumsal arşivlerle ilgili aşağıdaki önerilerin araştırmalara fon sağlayan ve açık erişim ve kurumsal arşivlerle ilgili politika ve strateji geliştiren kamu kurumlarıyla, kamu kaynaklarıyla üretilen araştırmaları yapan araştırmacılar ve araştırma raporlarını yayımlayan yayıncılarla, kurumsal arşiv yöneticileri, kullanıcılar ve kamuoyuyla paylaşılmasını uygun görmüşlerdir:

- Kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel yayınlara ve bu yayınlara ait verilere herkes erişebilmelidir.
- Bu yayınların ve verilerin standartlara ve birlikte çalışabilirlik ilkelerine uygun açık erişimli kurumsal arşivler ya da konu arşivlerinde depolanması zorunlu olmalıdır.
- Bilimsel dergilerde yayımlanan ve bundan sonra yayımlanacak olan Türkiye adresli tüm bilimsel makaleler, AB ve kamu fonlarıyla desteklenen proje raporları, tezler ve açık ders malzemeleri açık erişimli bir ulusal arşiv aracılığıyla hizmete sunulmalıdır.
- Kurumsal arşivlerde depolanan bilimsel yayınların ve verilerin herkesin erişimine açılması için gereken e-alt yapı kurulmalı ve ilgili platformlar geliştirilmelidir.
- Türkiye'de e-bilim, e-alt yapı, açık erişim ve kurumsal arşivlerle ilgili politika, strateji ve mevzuat geliştirilmeli, Avrupa Açık Erişim Alt Yapısıyla bütünleşme çabaları hızlandırılmalıdır.
- Açık erişim ve kurumsal arşivlerle ilgili politika ve strateji geliştirilmesi üniversitelerin, YÖK'ün, TÜBİTAK'ın ve Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) aracılığıyla hükümetin gündemine girmeli ve ilgili yasa ve yönetmelikler TBMM tarafından çıkarılmalıdır.
- Kurumsal arşivler bilimsel iletişim, e-bilim ve e-alt yapının ayrılmaz bir bileşeni olmalıdır.
- Açık erişim kamu kaynaklarından ve Avrupa Birliği araştırma desteğinden yararlanmanın bir ön koşulu olmalıdır.
- Kamu kaynaklarıyla desteklenen araştırmalardan üretilen yayın ve verilerin düzenlenmesi, erişime açılması ve uzun dönemli korunması için proje önerilerinde bir veri yönetim planı sunulmalıdır.
- Kamu kaynaklarıyla desteklenen araştırmalardan üretilen verileri ve bilimsel çıktıları işlemek, düzenlemek, açık erişimli kurumsal arşivler yoluyla erişime açmak ve korumak için üniversitelerde bilgi yöneticisi, veri küratörü ve veri bilimci yetiştiren kapsamlı eğitim programları açılmalı, mevcut programlar desteklenmelidir.
- Açık erişim ve kurumsal arşivlerle ilgili farkındalık artırılmalı, bunun için araştırma desteği sağlayan kamu kurumları ve özel kuruluşlar, araştırmacılar, yayıncılar, bilgi yöneticileri ve kullanıcılar bilgilendirilmelidir.

* * *

İletişim için:

Prof. Dr. **Yaşar Tonta**
MEDOANET Projesi Türkiye Koordinatörü
Hacettepe Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Tel. 312 297 82 00
E-posta: tonta@hacettepe.edu.tr

Gültekin Gürdal
OpenAIRE Plus Projesi Türkiye Koordinatörü
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi
Tel. 232 750 63 31
E-posta: gultekin.gurdal@iyte.edu.tr

² <http://www.medoanet.eu>

³ <http://www.openaire.eu>